

Križna jama, neokrnjena podzemna lepotica

Beneški pristan - Csaba Egri

Med več kot 15.000 jamami, kolikor so jih pri nas doslej odkrili jamarji, neutrudni raziskovalci podzemnega sveta, jih je nekaj več kot 20 namenjenih turističnemu obisku. Križna jama na Blokah ima med njimi posebno mesto. V marsičem je zelo posebna, celo edinstvena. V skoraj nobeni drugi turistični jami na svetu ni tako malo turistične infrastrukture kot v Križni, le toliko je je, kolikor je najbolj nujno potrebno. Težko je še kje drugje začutiti prvinskost podzemnega sveta in imeti občutek pustolovščine, pa čeprav vemo, da še zdaleč nismo prvi, ki stopamo po njeni notranjosti.

Prav tako ni prav veliko turističnih jam, ki obiskovalcu ponujajo možnost ogleda z vodne gladine – Križna je ena redkih. Vanjo se odpravite peš, nato pa čez jezerca, med seboj ločena s pregradami iz sige, napredujete v čolnu. Če spadate med tistih sto srečnežev, kolikor jih jamski vodniki vsako leto odpeljejo do njenega konca, do dvorane z imenom Kristalna gora, jih boste preveslali kar 20. Če ste med ostalimi tisoč obiskovalci, prihajajočimi z vseh koncev sveta, se boste prebili čez trinajst jezer in prišli do mesta z imenom Kalvarija. Med potjo se boste nizko sklanjali skozi prehode, si ogledovali rove in kapniško okrasje, prisluhnili vsakovrstnim zanimivostim, s katerimi bo postregel vodnik. Ali pa se boste, tako kot večina obiskovalcev, po-

dali »le« skozi vhodni del jame do prvega od jezer in še malo po njem, pri tem pa osupnili ob pogledu na kosti mogočnega jamskega medveda. V vsakem primeru bo doživetje izjemno.

Vse zgoraj naštetu je povezano s ključnim dejstvom – Križna jama se množičnemu obisku odreja zato, da ostaja kar najbolj nedotaknjena. Ko vodnik pokaže, kam natančno moramo stopiti, da ne bi poškodovali krhke plasti sige, se tega še toliko bolj zavedamo. Podobno je tudi, ko osvetli kako drobno bitje v vodi in pove, da je to postranica, opalni črv, jamski ježek ali kakšna druga podzemna žival. Tudi v tem pogledu je Križna jama izjemna – v njej živi kar 60 vrst podzemnih živali in je tako ena od jam z najbolj pestrim jamskim življenjem v Sloveniji. Pri tem je treba povedati, da je v svetovnem merilu Slovenija vroča točka – območje z eno izmed najvišjih pestrosti podzemne favne. Tudi zato je Križna jama edinstveno naravno svetišče, osupljiv čudež milijonov let geološkega in hidrološkega oblikovanja kraškega podzemlja, ki mu je svoj pečat dodala še evolucija živnega sveta.

DO PRVEGA JEZERA IN ČEZENJ

Ko se odklenejo zamrežena vrata jame, se po preprostih stopnicah najprej malo spustimo in pridemo do 25 metrov visoke Cerarjeve dvorane. Če se ozremo proti stropu, kapnikov, ki krasijo mnoge kraške

jame, ne bomo opazili. Nasploh je v prvem delu jame kapnikov malo, zato pa jih v njenem nadaljevanju ne manjka. V Cerarjevi dvorani so našli ostanke kurišč in keramičnega posodja, starega okoli 5.000 let, saj je jama dajala zavetišče našim davnim prednikom. O obiskovalcih, ki so kasneje prišli globlje vanjo, pričajo njihovi podpisi na stenah. Najstarejši, ki si ga med obiskom tudi ogledamo, je v bližini prvega jezera; ob inicialkah je navedeno leto obiska 1557. V bližini tega podpisa je nekdanji vhod v Medvedji rov – skozenj so nekoč hodili jamski medvedi, a ga je kasneje siga povsem zaprla.

Prav jamski medvedi so največja zanimivost prvega dela Križne jame. Še na začetku 21. stoletja je veljalo prepričanje, da so v njej prezimovali jamski medvedi vrste *Ursus spelaeus*, ki je izumrla pred okoli 30.000 leti. Njihove kosti so tu našli že leta 1846, kasneje so jih izkopali še več tisoč. Pred dvema desetletjema pa so ljubljanski raziskovalci ugotovili, da gre za ostanke medveda prišleka, ene od podvrst jamskega medveda, ki so ga prvi tudi znanstveno opisali. Najdbe ostankov medveda prišleka v Križni jami so najbogatejše na svetu. Tu je bila najdena tudi 56 centimetrov dolga lobanja, ki po velikosti nima prave primerjave – pripadala naj bi poldrugo tono težki živali.

Med potjo proti Medvedjemu rovu, ki ga lahko obiščemo in si v njem ogledamo

ostanke kosti poginulih medvedov, gremo mimo vitrine z dvema lobanjama. Manjša je pripadala običajnemu, po okoliških gozdovih še vedno živečemu rjavemu medvedu, veliko večja pa kakšnih 1.200 kilogramov težkemu medvedu prišleku. Poleg lobanje v vitrini in kosti v Medvedjem rovu lahko med obiskom Križne jame vidimo tudi sledi njenih nekdanjih prezimovalcev, ki so po svoje še osupljivejše. Na skalah na dnu rova, ki vodi do nekdanjega vhoda v Medvedji rov, so dobro vidni obrušeni temnejši robovi. Ti so posledica tisočih medvedjih teles, ki so se tisočletja drgnila obnje na poti do prezimovališča. Robovi nekaterih skal so obrušeni celo za tri ali štiri centimetre. Medvedi so v popolni temi na slepo, zgolj s tipom in vohom, prodirali globlje v jamo, saj njeni vhodni predeli zaradi nizkih temperatur, nizke vlažnosti, ki bi jih izsušila, pa tudi zaradi plenilcev za prezimovanje niso bili primerni. Tisti, ki so bili v tem pogledu pionirji, so imeli najtežje delo, kasnejšim generacijam je bilo zaradi sledi in dlake, ki so jo predhodniki puščali na kamenju, veliko lažje.

Krajši, približno enourni ogled, na katerega se poda večina obiskovalcev, omogoča tudi kratko izkušnjo z vodnim delom Križne jame. Vkrčamo se v velik gumenjak, ki mu jamski vodniki pravijo kar »jahta«, saj sprejme do 20 oseb, in se z njim odpravimo po prvem jezeru. Voda v njem je običajno bistra, in ko jo osvetli svetloba na čolnu nameščene luči, je pogled čaroben. Na koncu jezera se obrnemo in se po isti poti vrnemo iz jame.

DO KALVARIJE

Če želimo v Križni jami doživeti malo bolj pustolovsko izkušnjo, se moramo odpravi-

Kalvarija - Gašper Modic

ti še dlje, na okoli štiri ure trajajoč ogled, ki nas preko 13 jezerc pripelje do mesta, poimenovanega Kalvarija. To pomeni, da se podajamo po poti, ki so jo jamarji prvič opravili šele pred stoletjem. Vodni del jame je namreč ostal kar dolgo neraziskan, kar je nekoliko presenetljivo glede na zanimanje, ki je zavladalo za Križno jamo po odmevnih najdbah medvedjih kosti. Raziskovanje od prvega jezera dalje je bilo povezano s težavnostjo prečkanja vode. Notranjost jame je bila bistveno dostopnejša v času suš. Tako so najgloblje najdeni stari podpisi na steni desetega jezera iz dveh zaporednih sušnih let 1921 in 1922. Tedaj so tri pogumne ženske, Justa, Milica in Ela, po suhem prišle globoko v jamo. Leta 1926 se je čez jezera v družbi dijakov podal Maks Prezeli, profesor na ljubljanski realki. Med večdnevnim raziskovanjem, pri katerem so uporabljali čoln, so prišli do mesta, kjer se podzemno stekajo vode iz rova Blata in iz Pisanega rova – torej do tako imenovane

Kalvarije, ki je s kapniki najbogatejši del jame. Od tu so se po jezeru, ki se razteza za njim, odpravili še naprej.

Jezerca so na dnu jame nastala zaradi odlaganja sige, v vodi raztopljenega apnenca in dolomita. Na nekaterih mestih je siga ustvarila pregrade, za katerimi se je nabrala voda. Med obiskom nas čeznje popeljejo v majhnem gumenjaku, ki ga je treba iz enega v drugo jezero prenesti, mimo nekaterih jezer pa gremo peš. Pri tem moramo paziti, da ne stopamo izven za to določenih poti, saj je dno jame občutljivo, želja njenih skrbnikov pa, da bi ostala kar najbolj ohranjena. Zato je tudi število obiskovalcev, ki jih popeljejo do Kalvarije, največ tisoč letno. Že pred desetletji so namreč ocenili, da ob takšnem številu jama ne bo utrpela nepopravljive škode, pri čemer so imeli v mislih predvsem varovanje krhkih pregrad med jezerci. Kasnejše raziskave so potrdile, da je bila ta ocena pravilna.

Medtem ko se peš ali v lahkem gumenjaku prebijamo čez jezera, se nam ponuja na ogled izjemno kapniško okrasje Križne jame. Pospremljen z vodnikovimi pojasnili je obisk še toliko zanimivejši. Ne nazadnje tudi zato, ker plujemo mimo svojevrstne posebnosti – podzemnega otoka, ki s 50 metri dolžine in približno 30 metri širine ni le največji podzemni otok pri nas, ampak 13. največji naravni otok v Sloveniji.

Kot rečeno, je na voljo še daljši, okoli sedem ur dolg podzemni izlet vse do konca Križne jame, a je ta omejen na vsega sto obiskovalcev leto. Če ne bomo prišli na vrsto, ker so mesta zasedena več let vnaprej, ni nobenega razloga za slabo voljo. Oba opisana ogleda sta dovolj za potešitev radovednosti in priložnost za čudenje lepotam podzemnega sveta.

MARJAN ŽIBERNA

Prvo jezero - Peter Gedei